

DEBRECENI TANKERÜLET.
TISZÁNTÜLI REF. EGYHÁZKERÜLET.

INTERNÁTUS.

A
KARCAGI
REFORMÁTUS NAGYKUN GIMNÁZIUM

ÉVKÖNYVE

AZ 1943—44. ISKOLAI ÉVRŐL.

AZ ISKOLA FENNÁLLÁSÁNAK CCLXVIII. ÉVÉBEN

SZERKESZTETTE :

DR. GAÁL LÁSZLÓ

TANÜGYI FŐTANÁCSOS,
GIMN. IGAZGATÓ.

ISKOLAFENNTARTÓ A KARCAGI REFORMÁTUS EGYHÁZ.

KARCAG, 1944.

KÉSZÜLT A TURUL KÖNYVNYOMDÁBAN, KARCAGON.

Emlékezés Faragó Jánosra.

A karcagi református gimnázium több mint 200 éves multra néz vissza. Keletkezése pontos idejét ugyan határozottan tudni nem lehet, de egy 1719-ből való, városi tanácsi jegyzőkönyv tanúsága szerint, mely a rektor fizetését szabályozza, a karcagi fiú-iskolában az elemistákon kívül deklinisták, coniugisták, etimologisták, szintaxisták, poéták és logikusok jártak. E feljegyzés alapján biztosan lehet állítani, hogy a karcagi gimnázium keletkezésének idejét a kétszáz év előtti időben kell keresni. Az iskola, mint a debreceni anyaiskola partikulája működött s az évtizedek folyása alatt a tanítási rendszer többször változott benne. Volt idő, amikor az intézetre a latin nyelv tanítása nyomta rá bélyegét. Majd különválasztották a latin nyelven tanulókat a magyar nyelven tanulóktól. 1826-ban azonban a latinul tanulók száma még tekintélyes, vagyis 196. Ebből a számból látjuk azt is, hogy száz évvel ezelőtt nagyon népes volt az intézet, hiszen abban az időben Karcag lakosainak száma 12000-nél nem volt több.

Ez a gimnázium szoros kapcsolatban állott az elemi iskolával és csak 1876-ban váltak el egymástól teljesen. De a gimnázium továbbra is az elemi iskola épületében, a mostani központi fiú-iskolában maradt s mint négyosztályú algimnázium, szerény keretek között élte életét. Nem volt szertára, nem volt tornaterme, néhány fizikai kísérletekhez szükséges eszköze a tanári szobában állott, amely egyszersmind igazgatói szoba is volt. A tantermek berendezése és világítása ellen nagyon sok észrevételt lehetne tenni, de a múlt századokban, és a legutóbbi században is, az igények még nagyon szerények voltak, főképen Karcagon, és a gimnáziummal kapcsolatos állapotok még sokáig változatlanok maradtak volna, ha egy szélesebb látókörű, lankadatlan tevékenységű, terveket csináló és terveket végrehajtani tudó ifjú tanár nem érkezik Karcagra és kezébe nem veszi a karcagi gimnázium fejlesztésének munkáját. Ez a lelkes, ifjú tanár, aki hamarosan az intézet igazgató-tanára lett s aki nagy lendületet adott a gimnázium fejlődésének, Faragó János volt.

Az 1890—91. iskolai évre hívta meg a karcagi gimnáziumhoz a fenntartó-testület Budapestről, ahol a mintagimnáziumban gyakorló-tanári minőségben működött. Állását ugyanezen tanév szeptemberében foglalta el.

Faragó János nemcsak tanítani, nemcsak igazgatni akart, hanem a nagyon szegényes körülmények között élő intézetet erősíteni, fejleszteni, az újabb kor kívánalmainak megfelelő színvonalra emelni is akarta s e célból Karcagra érkezése után hamarosan nagyarányu mozgalmat indított. Előbb

társaságokban, barátságos összejöveteleken, majd gyűléseken, hírlapi cikkekben és röpiratok kiadásával hirdette a karcagi kis gimnázium nagyra hivatottságát és továbbépítésének szükségességét.

Karcagi tartózkodása első évében kibocsátott röpiratában idézi Széchenyt, mondván: „Mindaz, ami a műveltséget előmozdítja, annyira fontos a népre nézve, hogy az ezek iránt érzett részvégtlenség a legnagyobb bűn a haza ellen.“ Majd így folytatja: „Ha valamely nemzet nem gondol iskoláival, tudományos intézeteivel, hanem elhanyagolja azokat, önmaga szolgáltató fegyvert maga ellen és, ami áll nagyban az egész nemzetre, ugyanaz áll kicsinyben a nemzet minden tagjára s a nemzet egy-egy városára.“ Hivatkozik a bibliára is, amikor azt írja, hogy „szegénység és szolgaság lesz a sorsa annak, aki a tudománytól magát elvonja; aki pedig a tudományra törekszik, az tiszteltetik.“

Erőteljes szavakkal fordul a gazdákhöz, amikor azt mondja: „Soha sem volt előnyére a gazdának és nem is lesz soha, ha szellemi fejlettsége nem áll magasabban azénál, akit cselédjének fogad.“ „A gazdának nagyobb kötelezettségei vannak annál, hogy tudjon kaszálni s tudja jól tartani az eke szarvát. Aki ennyi tudással megelégszik, nem érdemes a vagonra.“

Ötven év előtt az egyház egy fiatal tanárától nagy bátorság kellett ahhoz, hogy ilyen igazságokat hirdessen, de ha mégis hirdette ezeket az igazságokat, igen nagyra kellett benne a lelkesedésnek és ügybuzgalomnak lenni.

Röpirata indokai között Faragó János rátereli az olvasó figyelmét arra is, hogy az alföldi magyarság képezi a haza erejét, illő hát, hogy képezze eszét is. De ezt úgy képezheti, ha nem zárkózik el a tanulás elől, hanem a műveltségben való elmaradottságát a legnagyobb erőfeszítéssel igyekszik pótolni. A művelt polgárság, mint mondja, nagy Isten áldása egy városra, de viszont a földi csapások legnagyobbika, ha egy városnak nevetlen polgárai vannak; olyan csapás ez, mintha a szülőknek nevetlen, tudatlan gyermekei vannak.

Hosszas indokolás után aztán levonja Faragó a tanulságot: látni lehet az elmondottakból, hogy nekünk, karcagiaknak olyan nagy szükségünk van a gimnáziumra, mint az éhezőknek a falat kenyérre. De nem csak azt kell elismerni, elmélkedik tovább az író, hogy szükség van a gimnáziumra, ez nem elég az üdvösségre, hanem gondoskodnunk kell róla, hogy ne csak legyen, hanem olyan legyen az, amely a követelményeknek megfelel s amely méltó Karcag városhoz s a karcagi református egyházhoz.

E cél elérésére egyik fontos kelléknek tartotta a tanárok tisztességes fizetését, mert mint írja: „Keserű kenyér az, amelyet csak a tanítás iránt való lelkesedés édesíthet meg.“ Kevésnek tartja Faragó az akkori 900 forintos évi fizetést, mert más intézeteknél magasabb javadalmazást kapván a tanárok, a karcagi gimnáziumot csak átmeneti helynek tekintik, nagy kárára a tanítás eredményének. Hogy pedig a tanári fizetés kellő színvonalra emeltessék, idézi a bibliai mondást: „Kérjétek és megadatik néktek, zörgessetek és megnyitattik.“ Hangoztatja aztán, hogy a nemes cél érdekében nem szégyen a kéregetés, várostól, államtól, gyermektelen gazdagoktól, mert a négyosztályú gimnázium megerősítése biztos alapja lesz, még ha sokan vérmes reménynek tartják is, a nyolc osztályú gimnáziumnak. Példáadásul önmaga 100 forintos alapítványt tett.

Felhívta végül Faragó János ebben a röpiratban a szülőket arra, hogy gyermekeiket járassák a gimnáziumba, és cáfolja annak az állításnak és felfogásnak helyességét, hogy a gimnázium csak úri fiúknak való.

A gimnázium erősítése és fejlesztése érdekében ez az 1891. évben írt, 34 nyomtatott oldalra terjedő röpiraton kívül, másik röpirattal is szolgálta Faragó János a karcagi gimnázium érdekeit. Ezt a másik röpiratot 1894-ben írta, s míg az első röpiratban általánosságban hirdette a gimnázium megerősítésének fontosságát, addig második röpiratában már határozottan állítja a gimnázium hat osztályúvá való fejlesztésének szükségességét és hirdette annak megvalósíthatóságát.

Röpiratokat nagyon sokan írtak már, de sok eredménye a röpiratoknak nem szokott lenni. Faragó János röpiratainak azonban kézzelfogható sikerei lettek. Igaz, hogy Faragó nem elégedett meg azzal, hogy azokat kibocsátotta, hanem minden alkalmat megragadott arra nézve, hogy barátokat is szerezzen a gimnázium számára. Sorba járta a város tekintélyesebb embereit s meggyőzően állította eléjük a gimnázium szükséges voltát. Meglátogatta azokat a szülőket, akiknek negyedik és ötödik elemista gyermekük volt és igyekezett őket rábeszélni, hogy gyermeküket a gimnáziumba adják fel.

Faragó első röpiratára a kellemes visszhangot 1893 február 18-án az egyházközségi közgyűlés adta meg, amely kimondotta, hogy „felekezeti gimnáziumát, mely őseiről szent örökség gyanánt szállott reá, nagy áldozatok árán is fenn kívánja tartani“ és a gimnázium építésére megszavazta a kívánt 45.000 forintot. Ez a határozat annyira komoly volt, hogy az építkezést az egyház júniusban már vállalatba is adta és a következő 1894. év szeptemberében átköltözött a gimnázium a régi, majdnem százesztendősi fiú-iskola épületéből az új, most is használatban levő épületbe, amelynek azonban akkor még a madarasi-úti főbejáratnál nyugatra eső része nem volt felépítve.

Az építkezés lebonyolítása és előzőleg a telekszerzés azonban sok fáradozás eredménye volt, mert hiszen az ilyen fajta nagyszabású építkezés és az oly nagy és alkalmas teleknek kiválasztása, mint amilyen a gimnázium telke és annak megvétele mindenesetre nagy feladat elé állította Faragót és az egyházat. De Faragónak sikerült a nehéz kérdést jól megoldani.

E nagy sikeren kívül Faragó János röpiratainak és agitálásának eredménye volt az a másik, a gimnáziumra szintén nagy jelentőségű intézkedése a fenntartó testületnek, hogy kimondotta, melyszerint 1893 június 4-től kezdve a tanári fizetést évi 1240 forintra emeli fel. Hogy ez a határozat mit jelentett, akkor tudjuk kellően értékelni, ha tisztában vagyunk azzal, hogy nem sok évvel azelőtt a karcagi gimnáziumnál a tanári fizetés egy évre 600 forint volt és nem volt sem lakbér, sem családi pótlék, sem semmi más különszolgáltatás. Faragónak megválasztása évében 800 forint volt az évi javadalma és 100 forint a lakbére.

Faragó János buzgólkodásának eredménye az is, hogy a presbitérium az 1893. év október 8-án tartott gyűlésében, a gimnázium megerősítésére nézve egy másik nagyjelentőségű határozatot hozott, amikor egyértelműséggel kimondotta, hogy az országos tanári nyugdíj-egyesületbe lép s elvállalja az ebből reáháramló terheket. Ezzel a határozattal megszüntette a

fenntartó testület azt a régi állapotot, hogy a karcagi tanároknak nem volt igényük nyugdíjra.

Második röpiratát, amint említettem, 1894-ben írta „Gimnáziumunk fejlesztése“ címmel. Ezzel a 44 nyomtatott oldalra terjedő felhívással újabb lendületet akart adni az író a gimnázium fejlődésének, mert amint írja: „Legfőbb óhajtam, hogy olyan magasra emelkedjék gimnáziumunk, amelyen egy gimnáziumnak állania kell. Nem irtózom kimondani, hogy ma még távol állunk ettől. Amit írok, — mondja Faragó, — nem magamért teszem, hanem ama rajongó lelkesedésből, mellyel Karcag város haladása s a tiszta magyar művelődés iránt lelkem egész hevével, szívem egész melegével viseltem.“ Felsorakoztatja azután azokat az indokokat, amelyeket a gimnázium hatosztályúvá való fejlesztése érdekében szükségesnek tart. Számításokat eszközöl, költségvetést készít és állítja, hogy annak a tervezési oldalán látható hiányt egyesült erővel elő lehet teremteni, — „mert gyermekeink a legdrágább kincsünk s ezekért semmi áldozatot sem szabad nagyinak tartani“. Ajánja aztán, hogy „ha ezeresztendő állami életünk emlékének megörökítésére valami nagyot, valami szépet akarunk alkotni, olyat, aminőt megemlegessen a késő ivadék, szebbet nem alkothatunk, mint ha nemzeti műveltségünk eszközére, az iskolára fordítjuk tekintetünket. A millénium ideje 1896; az lenne a mi igazi ünneplésünk — írja, — ha akkorra készen lennénk a hatosztályú gimnáziummal“. „E cél elérésére esdő szavunkat a város felé kell irányítanunk, mert a gimnázium a város minden felekezetének gyermekei előtt nyitva áll.“

Faragó János agitációját most is eredmény koronázta. Karcag város képviselőtestülete 1894 augusztus 16-án kimondotta, hogy a karcagi gimnáziumnak hatosztályúvá tétele céljából egy rendes tanári fizetésnek évenként a város költségvetésébe való felvételét elrendeli és megkeresi a református egyháztanácsot, hogy a gimnázium ötödik osztályának az 1894—95-ben leendő felállításáról gondoskodjék. A presbitérium már három nap mulva tárgyalta a kérdést és elhatározza, hogy 1894 szeptemberében az ötödik osztályt megnyitja. E határozatát végre is hajtotta s a gimnázium új épületében az ötödik osztály a megadott időpontban megnyílt.

A karcagi ősi négyosztályú gimnáziumnak hatosztályúvá fejlesztése, a teletszerzés és az új gimnázium épületének létesítése tehát Faragó János nevével a legszorosabb kapcsolatban van. E fejlődés és fejlesztés munkájában kétségtelenül voltak lelkes és igen tekintélyes munkatársai Faragónak, akik nélkül magában nagy eredményeket nem tudott volna elérni, de a fáradhatatlan ösztönző, a tervekkel és javaslatokkal előálló mindig Faragó János volt. Ő volt a gimnázium fejlesztési munkálatainak lelke.

Hogy Faragónak a gimnázium fejlesztésére irányuló törekvése milyen eredményes volt és hogy milyen helyesen állapította meg a karcagi gimnázium szükségességét, az már abból a tényből látható, hogy a gimnázium növendékeinek száma az alatt a négy év alatt, amíg Faragó a karcagi gimnázium kötelékébe tartozott és annak igazgatója volt, megkétszereződött.

Faragó az 1890—91-i iskolai év szeptemberében jött Karcagra. Ebben az időben a karcagi gimnázium növendékeinek száma 88 volt. A következő 1891—92-i iskolai tanévben a növendékek száma 107-re emelkedett, az azután következő évben 109-re szaporodott és Faragónak a pápai főgimnáziumhoz való eltávozásakor az 1894—95. év szeptemberében a tanulók száma

171-re emelkedett. Ma pedig a karcagi nyolcosztályú gimnázium növendékeinek száma 448.

Faragónak a karcagi gimnáziumnál töltött tanárkodása és igazgatói működése alatt a gimnáziumi könyvtárak és a szertárak is lényegesen gyarapodtak s a tornaterem teljesen új s a célnak megfelelő felszerelést kapott. Faragó azonban nemcsak arra törekedett, hogy az elemi iskola épületéből a gimnázium a maga épületébe költözzön át és nemcsak azért küzdött, hogy az intézet fejlődjék, gyarapodjék, hanem különös figyelmet fordított arra is, hogy a gimnázium növendékei úgy ruházkodjanak, mint művelt ifjakhoz, diákokhoz illik. E tekintetben a maitól egészen eltérő volt a helyzet ötven év előtt. Ma már nehéz elképzelni, hogy Faragó karcagi igazgatóságának kezdetén nyáron s a vakációban a felsőbbosztályú növendékek közül nem kevesen jártak mezítláb, télen pedig hájjal kent, vagy kenetlen csizmában, kézapolásról s minden egyéb, a külső megjelenéssel és az egészség fenntartásával kapcsolatos dolgokról szó sem volt. Szép szóval és következetes, nem lankadó figyelmeztetésekkel, naponkénti számonkéréssel Faragó a diákok testét és ruházatát is olyanná változtatta, amilyen illő volt a gimnáziumhoz. Soha nem volt a diákhöz goromba, de szép szóval és lelkére beszéléssel nagyobb eredményt ért el, mint mások vesszőzéssel. Faragótól nem félt a diák, hanem tisztelte és becsülte, bizalommal nézett rá. Olyan tanár volt, akire még most, ötven év múlva is jó emlékekkel gondolnak a karcagi tanítványok.

Hogy milyen volt alakja, megjelenése? Magyar szívét magyar dolmány takarta. Magyar ruhában járt legtöbbször és ápolt fekete bajusza rokonszenvet keltő arcot díszített.

A Karcagi Öregdiákok Szövetsége a gimnázium számára megfesttette arcképét, egyrészt azért, hogy kifejezésre juttassa háláját az iránt a férfiú iránt, aki oly példátlanul nagy lelkesedéssel és eredményesen munkálkodott a karcagi gimnázium fejlesztése érdekében, hogy e munkásság nyomán az algimnázium hatosztályúvá vált, aztán pedig képessé vált arra, hogy nyolcosztályúvá fejlődhessen, másrészt pedig megfesttette a képet abból a célból, hogy a jelen és a jövő ifjainak beszéljen kötelességteljesítésről, munkaszeretetről és hirdesse, hogy bizó lélekkel és erős akarattal lehetetlennek látszó feladatokat is meg lehet valósítani.

Hogy pedig Faragó Jánosnak a karcagi gimnázium fejlesztése érdekében kifejtett tevékenysége nem a véletlennek köszöni sikereit, hanem a benne rejlő lelki, szellemi és fizikai erők munkájának a következményei voltak, az a bizonyosága, hogy mikor Karcagról a hírneves pápai főgimnáziumhoz hívták el tanárnak, ott is ráterelődött különös képességeire a figyelem, s hamarosan az ősi gimnázium igazgatójává választották. Aztán a dunántúli egyházkerület középiskolai felügyelője lett, a kultusz-kormány címzetes tankerületi főigazgatóvá nevezte ki, majd pedig az Országos Közoktatási Tanács tagjává. Nem lankadó munkásságának és rokonszenves egyéniségének bizonyítéka, hogy a pápai diákszövetség ügyvezető alelnöke volt. Az egyházi életben kifejtett értékes munkásságának elismerését hirdeti az a tény, hogy a zsinatban mint rendes tag tevékenykedhetett, míg a polgári életben tanúsított magatartásának kiválóságát a számára adományozott Signum Laudis hirdette.

Faragó János hasznos munkában eltöltött életét 1944 március 27-én

fejezte be 79 éves korában Pápán. Akik ismerték, tisztelettel és becsüléssel gondolnak reá, volt tanítványai pedig, s közöttük a karcagiak is, valamint egykori intézete a karcagi gimnázium, soha el nem múló hálás kegyelettel őrzik áldott emlékezetét.

Szentesi Tóth Kálmán